

adlı risâleler de konuyla ilgili olmamakla birlikte kelimenin diğer alanlarda kullanılışına birer örnek kabul edilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Burhân-ı Kâti' Tercümesi, II, 111; *Kâmûs-ı Türkî*, s. 1175; *Türk Lugatı*, IV, 103; Ahmed Rifat, *Mir'âtü'l-makâsîd*, İstanbul 1293, s. 276-282; *Terceman ve Gülbânk Mecmuası*, İSAM Ktp., nr. 40701; *Türkiye Maarif Tarihi*, I, 94, dipnot 8; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, s. 150, 159-160, 421-422, 433-435; Mustafa Nihat Özön, *Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü*, İstanbul 1954, s. 102-103; Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul 1963, s. 101-102, 104, 126, 127, 130, 131; a.m.f., *Tasavvuf'tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul 1977, s. 141-142, 332-335; Özege, *Katalog*, II, 462; Muzaffer Ozak, *Zîynet-ül-kulûb*, İstanbul 1973, s. 58; Bedri Noyan, *Bektâşîlik Alevîlik Nedir*, Ankara 1987, s. 146-152, 168-172, 244-245, 268-274, 298, 302-305, 309, 321-322; İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Ankara 1989, I, 369-370; Ömer Uluçay *Gülbâng, Alevîlikte Dua*, Adana 1992; Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar* (haz. Cemal Kurnaz), Ankara 1992, s. 178; Mehmet Yaman, *Alevîlik İnanç-Edeb-Erkânı*, İstanbul 1993, s. 163, 170-171, 193-195; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1995, s. 209, 524-525; Mustafa Uzun, "Türk Tasavvuf Edebiyatında Bir Duâ ve Niyâz Tarzı Gülbânk", *İLAM Araştırma Dergisi*, I/1, İstanbul 1996, s. 71-87; Pakalın, I, 683-685; III, 459; Dihhudâ, "Gülbâng", *Luğatnâme*, XXIII, 354-355; "Gülbâng, Gülbâng", *TDEA*, III, 391; Nuri Özcan, "Cenaze Gülbângı", *DİA*, VII, 357-358; Abdülkadir Özcan, "Etmeydanı", a.e., XI, 497.

MUSTAFA UZUN

GÜLBEDEN BEGÜM

(ö. 1011/1603)

**Hümâyunnâme adlı
hâtıratı ile tanınan
Bâbürlü prensesi.**

1523'te Horasan'da (Kâbil [?]) doğdu. Babası Bâbürlü hânedanının kurucusu Bâbü Şah, annesi Orta Asya süffilerinden Zinde Pîl diye tanınan Ahmed-i Câmî'nin soyundan Dildâr Begüm'dür. Bâbü'nün Hindistan seferine çıktığı sırada (1525) Kâbil'de bulunan Gülbeden Begüm bu yıllarda, Hümâyun'un annesi ve Bâbü'nün ilk hanımı olan Mâhem Begüm tarafından büyütüldü. 1529'da babasının yanına Agra'ya gitti. Burada da Mâhem'in gözetimi altında eğitimini sürdürdü. 1540 yılına kadar Hindistan'da kaldı. Bu tarihte Hümâyun'un Delhi sultanlarından Şirşah Sür karşısında mağlûp olmasından sonra hânedana mensup diğer kadınlarla birlikte Kâbil'e gitti. Hümâyun da 1545'te buraya geldi.

Gülbeden Begüm, Bâbü'nün kız kardeşi Hanzâde Begüm'ün ikinci oğlu Hıdır Hâce Çağatay ile evlendi. Hıdır Hâce, Hümâyun'un son yıllarında ve Ekber Şah'ın saltanatı sırasında bazı eyaletlerde valilik yaptı. Gülbeden Begüm'ün ondan birçok çocuğu olduysa da bunların hiçbirisi önemli mevkilere yükselemedi. 1574'te yeğeni Selime Sultan Begüm ile hacca gitti ve üç buçuk yıl Hicaz'da kaldı. Hindistan'a dönerken bindiği gemi Aden'de kaza geçirdi. Bir yıl kadar burada bekledikten sonra 1582'de Hindistan'a ulaşabildi. Aden'de kaldığı sırada kendisine iyi davranılmadığı için Ekber Şah durumu Osmanlı Padişahı III. Murad'a bildirmiş, padişah da suçluları cezalandırmıştı. Dönüşünde Ekber tarafından şahsî hâtıralarını yazmakla görevlendirilen Gülbeden Begüm 6 Zilhicce 1011'de (17 Mayıs 1603) Agra'da vefat etti.

Gülbeden Begüm Türkçe ve Farsça nazma hâkimdi, hat ve inşâ sanatında da yetenek sahibiydi. Farsça iki şiiri Mehdî Şirâzî'nin *Tezkiret-ül-ğavâtîn*'inde yer almaktadır. Akıllı ve ileri görüşlü bir hanım olduğu kaydedilir.

Hümâyunnâme (Ahvâl-i Hümâyün Pâdişâh), Ebû'l-Fazl el-Allâmî'nin *Ekbernâme*'sine kaynak olmak üzere yazılmıştır. Elde bulunan tek nüshası eksik olup 1553 yılı olayları ile sona erer. Eser, Hümâyun döneminin bir genel tarihi olması bakımından fazla bir değer taşıyamamakta, askerî ve siyasî hadiseleri anlatmada yetersiz kalmaktadır. Ancak Bâbü'nün son yılları, Hümâyun devrindeki hânedan mensupları, sarayda geçen olaylar ve harem hayatına dair verdiği bilgiler yönünden büyük öneme sahiptir. Dönemin sosyoekonomik tarihi açısından da değerli bir kaynaktır. Şahit olduğu veya duyduğu olayları kendi duygu ve düşünceleri istikametinde kaleme almış olan Gülbeden Begüm'ün erkek kardeşleri arasında en çok Hindal Mirza ile Hümâyun'u sevdiği, onların aleyhine yazmaktan kaçındığı, hatta onları mâzur göstermeye çalıştığı dikkati çeker. Bizat şahit olduğu 1545'ten sonraki hadiseleri oldukça canlı bir şekilde anlatır. Eserin British Museum'daki tek nüshası A. S. Beveridge tarafından İngilizce'ye çevrilerek geniş bir girişle birlikte yayımlanmıştır (London 1902; New Delhi 1983; Lahore 1987). Farsça metni *Hümâyunnâme-i Gülbeden Begüm* adıyla neşredilen eseri (Leknev 1925) Abdürrab Yelgar *Hümâyunnâme* ismiyle Türkçe'ye tercüme etmiştir (Ankara 1944).

BİBLİYOGRAFYA :

Gülbeden Begüm, *The History of Humâyün: Humâyün-Nâme* (trc. A. S. Beveridge), London 1902, mütercimim girişi, s. 1-79; Ebû'l-Fazl-ı Allâmî, *Ekbernâme*, Bibliotheca India, III, 568, 815, 817; Nizâmeddin Ahmed, *Tabakât-ı Ekberî*, Bibliotheca India, II, 312; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, I, vr. 147^a; III, vr. 1083^a; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 538-539; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhâtü'l-ğavâtür*, V, 318-319; Hânâbâ, *Fihrist*, V, 5510; Kabir Kausar — Inamul Kabir, *Biographical Dictionary of Prominent Muslim Ladies*, New Delhi 1982, s. 105-106; A. S. Bazmee Ansari, "Gulbadan Bëgam", *El²* (İng.), II, 1134-1135.

A. S. BAZMEE ANSARI

GÜLBÜN-i HÂNÂN

(گلبن خانان)

**Halim Giray'ın
(ö. 1239/1823)**

**Kırım hanlarının
biyografilerine dair eseri.**

Kırım hanlarının toplu biyografisini veren en önemli eser olan *Gülbün-i Hânân*'ın müellifi Halim Giray 1772'de Kırım'da doğdu. Vize'de sürgünde iken ölen hanlardan Şehbaz Giray'ın oğludur. III. Selim devrinde İstanbul'a gitti ve bir süre orada kaldı. İstanbul'da devrin ileri gelen şairleriyle tanışıp onlarla irtibat kurdu. Ardından Bahadır Giray'a vâliht tayin edilince Kırım'a gittiysen de tekrar İstanbul'a döndü. Kendisine tahsis edilen Vize'de çiftliğinde bir süre yaşadktan sonra Çatalca'ya taşındı. Vefatında Ferhad Paşa Camii Kabristanı'na defnedildi.

Aynı zamanda şair olan ve Halimî mahlasıyla şiir yazan Halim Giray'ın divanı yayımlanmıştır (İstanbul 1257; Latin harfleriyle, haz. Recep Toparlı — M. Sadi Çöğenli, Erzurum 1991, 1992). Ancak Halim Giray asıl şöhretini atalarının biyografilerini ihtiva eden, 1811'de tamamladığı *Gülbün-i Hânân* ile yapmıştır. Eserde hanlığın kurucusu Hacı Giray'dan itibaren her han dönemi ayrı ayrı ele alınmıştır. Baş tarafında Kırım hanlarının Cengiz Han'a kadar uzanan şeceresi de verilmektedir. Kitapta hanların seferleri, saltanat müddetleri ve diğer hususlarla ilgili tarihler titizlikle tesbit edilmeye çalışılmıştır. Eserde yer alan son biyografiler müellifin babasına ve Baht Giray Han'a (ö. 1801) aittir.

Gülbün-i Hânân'ın muhtevassından anlaşıldığına göre Halim Giray, kendisinden önce yazılan Kırım tarihine ve hanlarına dair eserleri de görmüştür. Kay-